

Küresel Belirsizlik Çağında
**İSTİKRARLAŞTIRICI GÜÇ
TÜRKİYE**

**FAHRETTİN
ALTUN**

Küresel Belirsizlik Çağında

İSTİKRARLAŞTIRICI GÜÇ TÜRKİYE

FAHRETTİN
ALTUN

KÜRESEL BELİRSİZLİK ÇAĞINDA
İSTİKRARLAŞTIRICI GÜÇ TÜRKİYE
FAHRETTİN ALTUN

ISBN: 978-625-8079-02-9

1. Baskı: 2022 (1.000 adet)

2. Baskı: 2022 (1.000 adet)

Paradigma Yayınları

Yayın Yönetmeni: Mehmet Akif Memmi

Kapak Tasarımı: VID Creatives

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya
içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının
yazılı izni olmadan fotokopi dâhil, elektronik ya da
mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Paradigma Kitap Yayıncılık Anonim Şirketi

Sertifika No: 53690

Bereketli Sok. No: 20

Kuzguncuk/Üsküdar, İstanbul

www.paradigmayayinlari.com

info@paradigmayayinlari.com

twitter.com/paradigmayay

instagram.com/paradigmayayincilik

Baskı: Mavi Ofset Basım Yayın Ticaret San. Ltd. Şti.

Ziya Gökalp Mah. Süleyman Demirel Bulvarı

İş Modern İş Merkezi B Blok Kat: 1 22/23

İkitelli/Başakşehir İstanbul

Sertifika No: 45756

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	6
ÖNSÖZ	7
GİRİŞ	21
Belirsizlikler Sarmalındaki Dünya	27
Bölgümlere Toplu Bakış	39
Birinci Bölüm	
Uluslararası Toplumun İnsani Yardımlardaki Başarısızlığı	49
Uluslararası Toplumun Kalkınma Yardımlarındaki Başarısızlığı	78
Dünyanın Koronavirüs Salgınıyla İmtihani	82
Türkiye'nin İnsani Yardım Politikası	88
Ne Yapılmalı?	95
İkinci Bölüm	
Uluslararası Kurumların İflası	101
Büyük Güç Rekabetinin Gölgesinde Birleşmiş Milletler	106
Çözömsüzlüğü Mahkum Edilen İsrail-Filistin İhtilafı	108
Suriye İç Savaşı	111
Yeni Meydan Okumalar Karşısında NATO	115
Küresel Sağlık Krizi	127
Türkiye'nin Reform Önerileri	133
Üçüncü Bölüm	
Dünyadaki Kronik Çatışmalar	139
Kıbrıs Meselesi ve Türkiye'nin Adalet Arayışı	147
Suriye: Türkiye'nin Orta Doğu'ya Geri Dönüşü	151
Türkiye'nin Irak'taki Toplumlararası Diyaloğa Desteği	154
İran Nükleer Müzakerelerinde Türkiye'nin Arabuluculuk Rolü	159
Libya: Türkiye'nin Bölgesel İstikrarla Örtüşen Millî Çıkarları	163
Suriye İç Savaşı: Türkiye'nin Yanı Başında Kışa Dönen Bahar	165
Ukrayna-Rusya Krizi ve Türkiye'nin Barış Diplomasisi	171
Dördüncü Bölüm	
Radikal Milliyetçilik, Popülizm ve İslamofobi'nin Yükselişi	185
İslamofobi: 21. Yüzyılın Kanseri	191
SONUÇ	213
KAYNAKÇA	221
DİZİN	241

KISALTMALAR

AB, Avrupa Birliği

ABD, Amerika Birleşik Devletleri

AFAD, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

AGİT, Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı

AK Parti, Adalet ve Kalkınma Partisi

BBC, Britanya Yayın Kuruluşu

BM, Birleşmiş Milletler

BMGK, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

COVID-19, Koronavirüs Salgını 2019

DSÖ, Dünya Sağlık Örgütü

HIV/AIDS, İnsan Bağışıklık Yetmezliği Virüsü/Edinsel Bağışıklık Yetmezliği Sendromu

IKBY, Irak Kürt Bölgesel Yönetimi

NATO, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NRE, NATO Mukabele Gücü

P5+1 Ülkeleri, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi (P5); yani Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri artı Almanya.

PKK, Kürdistan İşçi Partisi adlı terör örgütü. PKK, başta Türkiye olmak üzere AB üyeleri, ABD, Kanada ve Avustralya gibi çok sayıda ülke tarafından uluslararası terör örgütü listesine alınmıştır.

PYD, PKK tarafından 2003 yılında Suriye'de Demokratik Birlik Partisi adıyla kurulan terör örgütü

R2P, Koruma Sorumluluęu

SARS, Şiddetli Akut Solunum Sendromu

SETA, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı

TİKA, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı

TRT, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

UNHCR, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

UNICEF, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

UNRWA, Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı

YPG, PKK'nın Suriye uzantısı olan PYD'nin Halk Savunma Birlikleri adlı terörist kolu.

ÖNSÖZ

2000’li yılların başında Türkiye entelektüel hayatının en temel meselelerinden biri modernleşme konusuydu. Esasında modernleşme diye kimilerimizin yücelterek, kimilerinin eleştirerek sorunsallaştırdığı tartışmanın gerçek adı Batılılaşma, rahmetli hocam Baykan Sezer’in ifadesiyle Batıcılışmaydı. Bu tartışma, her şeyden önce toplum ve devlet olarak son 200 yılda yaşadığımız sancı ve bunalımları, bunlarla yüzleşme girişimlerini ihtiva etmekteydi.

On dokuzuncu yüzyıldan itibaren düşünce dünyamıza hükmeder hâle gelen Batılılaşma, süreç içerisinde sosyal bilimlerden toplumsal hayata, kültürel alanlardan siyaset pratiklerine kadar geniş bir alanda kendisine referansta bulunulan bir *meta anlatıya* dönüştü.

Batılılaşma düşüncesi, en temelde asrileşme, çağdaşlaşma, yenileşme ve son olarak da modernleşme denemelerinin arkasındaki itici güç oldu. Batılılaşma kavramı siyasi, toplumsal, iktisadi ve kültürel reform arayışlarımızla özdeşleştirildi. Öyle ki çoğu kez Batılılaşma kavramı “reform” kavramını ikame etmek üzere kullanıldı. Örneğin, Kemal H. Karpaz 1959 tarihli *Türk Demokrasi Tarihi* isimli klasik eserinde “1946-1950 yıllarının siyasi mücadelesi”ni bir “Batılılaşma” süreci olarak, bir başka deyişle “yeni bir

reform hareketi” olarak niteler. Sadece Karpata değil, birçok Türkiye uzmanı siyaset bilimci ve sosyolog yıllar yılı Batılılaşmayı “bir tür reform çabası” olarak değil, “bizatihi bir reform hareketi” olarak görmüşlerdir.

Öte yandan Batılılaşma, on dokuzuncu yüzyıldan bu yana muarızları ve taraftarları arasında etin bir münakaşanın da konusu oldu. Batılılaşma meselesi kimine göre modern hayatın ve insanlık tarihinin dışına itilmemek, aydınlanmak, modernleşmek ve kalkınmak için yönelinmesi gereken mecburi bir istikametti. Onlara göre Batılılaşma bir siyasal yahut ideolojik tercih değil sorgulanmaması gereken doğrular bütününü iktiva eden sosyo-kültürel bir gerçeklikti. Gelgelelim Batılılaşma, kimine göre de tarihsel, kültürel, toplumsal ve siyasi bir *yabancılaşmanın*, Batı dünyası ile Batı dışı dünya arasındaki eşitsizliğin, adaletsizliğin derinleşmesini meşrulaştıran ve kurumsallaştıran bir küresel mühendislik projesinin adı olarak telakki edildi.

***

2000’li yılların başında geç bir sosyal bilim talebesi olarak ben de dönemin birçok okur-yazarının yaptığı gibi Türkiye’nin modernleşmesi ve Batılılaşması meselesini okumaya, anlamaya, önümüze konan hazır cevaplara itiraz etmeye, yeni cevaplar bulmaya, daha da önemlisi yeni sorular sormaya çalıştım. O dönemde temel kaygımız, aslında Türkiye toplumunun son 200 yıldır içine düştüğü ve etkilerini toplumsal ilişkilerden kurumsal örüntülere, gündelik hayattan uluslararası ilişkilere kadar geniş bir alanda hissettiğimiz kararsızlık ve yenilgi psikolojisinin nasıl aşılabileceği, hangi strateji, yol ve yöntemlerle hareket edilirse özgün bir modernleşme modeli inşa edilebileceğiydi.

Bugünden geriye dönük baktığımda zannederim o gün önümüzde iki büyük sorun duruyordu. Birincisi, toplum olarak ruhumuzu çepeçevre kuşatan özgüvensizlik haliydi. Özgüvensizliğin arkasında yenilgi psikolojisi yatıyordu. İkinci büyük sorun ise, bu yenilgi psikolojisini kurumsallaştırmak, daha da köklü hâle getirmek adına yürürlükte olan Batıcı modernleşme uygulamalarıydı. Bu Batıcı modernleşme uygulamaları hem sosyo-politik alanı hem gündelik hayat tecrübelerimizi, hem de entelektüel sahayı sömürüyordu.

Söz konusu özgüvensizliği aşmanın, bahse konu sömürü sistematığına karşı direnmenin yolu da elbette entelektüel bir meydan okuma içine girmekten, özgün bir kültürel başkaldırı hareketini büyütmekten geçiyordu.

Ya da biz öyle sanıyorduk.

Nitekim bu yaklaşımla ben de bu büyük sorunların çözümüne kendi entelektüel penceremden cevap bulmak maksadıyla bundan 21 yıl önce *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş* isimli bir kitap kaleme aldım. O kitapta ne yapmaya çalışmıştım? Esas itibarıyla yapmaya çalıştığım şey, 1945 sonrasında tüm dünyada egemen olan ve Türkiye'nin kalkınma politikalarına yön veren Amerikancı modernleşme felsefesini eleştirel bir okumaya tabi tutmaktı. Niye böyle bir uğraşa girdiğimi bugüne kadar öğrencilerime hep şu şekilde formüle ettim: Amerikancı modernleşme felsefesi, o gün itibarıyla bir düşünce ekolü, bir sosyal teori yaklaşımı yahut bir siyasi tutumdan çok daha fazlasıydı. Amerikancı modernleşme felsefesi bir bütün olarak 2000'lerin Türkiye'sini etkisi altına almaya, Türkiye'nin modernleşme siyasetine hükmetmeye devam eden bir gizli el olarak hayatiyetini ve dahi kudretini sürdürüyordu. Amerikancı modernleşme felsefesine karşı özgün bir kültürel başkaldırı-

rı hareketine katkı sunmak onu açık etmekten, onun arkasındaki perdeyi aralamaktan geçiyordu.

Dönemin hâkim paradigmasına göre “Batı, kendi içsel dinamikleri ve sahip olduğu erdemler sayesinde modernliği kendi bünyesinden çıkartmayı başarabilmiştir. Buna karşılık, Batı dışı toplumlar da kendi içsel sınırlılıkları ve bünyevi zaafırları dolayısıyla modernliğe ulaşamamışlardır. Bu nedenle dünyanın modernleştirilmesi için yapılması gereken, söz konusu Batılı erdemlerin dünyaya yayılmasını sağlamak ve Batı dışı toplumların bünyevi zaafırlarının ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktır.”¹

***

Oysa Batı dışı dünya için sorun, “bünyevi zaafırlar” değildi, Batı dünyası tarafından “zayıf bırakılma”, sistematik sömürü politikalarına maruz bırakılmaydı. Nitekim çok acı bir gerçeği burada hatırlatmak isterim. Bundan 150 yıl önce dünya yüzeyinde 7 Müslümandan sadece 1’i hürdü. Diğer 6’sı Avrupa yönetimlerinin altında esirdi ve bu esir insan toplulukları o dönemde Osmanlı devletinden medet umuyorlardı.² Ne var ki o Osmanlı devleti ve devamındaki Türkiye Cumhuriyeti uzun yıllar kendi derdine düştü; önce coğrafi olarak, ardından iddiaları itibarıyla küçülmek zorunda kaldı. Çevresiyle, kendisinden beklenti içindeki mazlum halklarla bağ kuramadı.

O 150 yıl içinde Batılı devletler Batı dışı toplumlar üzerinde farklı sömürü yol ve yöntemlerini hayata geçirdiler. Önce sömürgeci siyasetin en sert biçimleri pratiğe döküldü. Ardından Batı dışı toplumların Batı dünyasına bağımlılığını esas alan bir uluslararası

¹ Altun, Fahrettin, *Modernleşme Kuramı: Eleştirel Bir Giriş*, İstanbul: İnsan Yayınları, 8. Baskı, 2021, s. 179.

² Koloğlu, Orhan, *Abdülhamid Gerçeği*, İstanbul: Gür Yayınları, 1987, s. 92.

siyasal alan inşa edildi. Akabinde Batı dışı dünyanın Batı'nın egemenliğini peşinen kabul ettiği ve hatta bu egemenliği görünmez kıldığı bir küresel rıza rejimi yaratıldı.

Daha açık ifade edecek olursak, Batı dışı toplumlar ve özellikle Müslüman dünya önce vahşi sömürü uygulamalarıyla zulme maruz bırakıldılar. Ardından ayakta kalabilmek için Batı dünya düzeyine tabi olmaktan başka çarelerinin olmadığına ikna edildiler. Ve son olarak, Batı'nın teknolojik, kültürel, ideolojik, siyasi ve hatta ahlaki üstünlüğünü talep eder, onu arzu eder hâle geldiler.

Maalesef Türkiye on yıllar boyunca böylesi bir tarihsel yükün altında ezilmek zorunda kaldı. 2000'lerin başına geldiğimizde bu yük sosyopolitik gerçekliğimizin en can yakıcı unsurlarından birine dönüşmüştü. Bugünden geriye doğru baktığımızda görüyoruz ki, 2000'lerin başı Türkiye için tarihsel bir dönüm noktasıydı. Türkiye, Soğuk Savaş sonrasında önüne açılan fırsatları kaçırdığı, kendi içine kapandığı, siyasi ve ekonomik krizlerle boğuştuğu ve güvenlik problemleri yaşadığı on yıllık bir dönemin sonuna gelmişti.

O gün karşımızdaki en güncel ve yakıcı soru, “Türkiye, dışarıdan yönlendirilen, krizlerle uğraşmaya devam eden bir ülke mi olacak, yoksa biriken sorunlarına yapısal çözümler bularak uluslararası arenada varlık ve iddia sahibi bir aktör mü olacak?” sorusuydu.

O dönemin koşulları bu sorunun Türkiye lehine cevaplanması için hiç de elverişli değildi. O günün Türkiye'si bir başka Türkiye idi. Kendi ad ve hesabına gelecek tasavvuru inşa edebilen bir Türkiye yoktu. Kendisine dayatılan kalkınma, modernleşme reçetelerini uygulayarak günü kurtarmaya, ayakta durmaya çalışan bir Türkiye vardı. Batı dünyası bütün açmazlarına rağmen ideal bir model olarak görülürken, Batılılaşma politikası ana akım siyasetin tartışmaya dahi açılmayan sabitesi olarak kabul görüyordu.

Türkiye’de 2002 Kasım seçimleri bu sosyopolitik koşullar içinde gerçekleşti. Esas itibarıyla 2002 seçimleri Sezai Karakoç’un deyişyle “Çıkış Yolu”nun ilk işaret fişegi idi. Krizler sarmalı ile boğuşan Türkiye’de Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki siyasi hareketin başarı kazanmasıyla ulusal istikrar için zemin sağlanmış, yeni ve özgün bir kalkınma siyaseti için ilk koşul temin edilmişti.

O tarihten günümüze kadar Recep Tayyip Erdoğan liderliğindeki siyasi hareket, biriken sorunları çözmeye çalışırken aynı zamanda Batıcı teslimiyet düzenine ve onların güdümündeki vesayet odaklarına da meydan okudu. Son yirmi yılda Recep Tayyip Erdoğan, bir yandan içeride vesayet odaklarıyla mücadele ederken diğer yandan uluslararası arenada da Türkiye’yi etkin ve müstakil bir güç haline getirdi. Bu süreç aynı zamanda içeride Batıcı unsur ve dogmalara, dışarıda ise Batılı bağımlılık düzenine karşı güçlü bir siyaset modelinin teşekkülüne imkân tanıdı.

Bugün Türkiye Batı’nın Batı dışı dünyaya dayattığı, esas itibarıyla Batılılaşma paradigması içinde formüle edilen modernleşme reçeteleri yerine kendi tarihsel tecrübesini, kültürel gerçekliğini, felsefi derinliğini, stratejik imkânlarını, siyasi müktesebatını ve iddialarını merkeze alarak özgün bir modernleşme ve kalkınma tecrübesini hayata geçirmeye çalışıyor. En azından bu yolda çok ciddi bir mesafe alındı.

Türkiye bugün yeni bir modernleşme tecrübesi inşa ediyor. Bu tecrübeyle birlikte ülke içinde sosyopolitik, sosyokültürel ve sosyoekonomik alanlarda devasa dönüşümler yaşanıyor. Öte yandan yine bu yeni modernleşme tecrübesiyle bölgesel ve küresel siyasette Türkiye güçlü bir varlık gösteriyor. Bugün sadece oyun bozan değil, oyun kuran bir ülke olarak Türkiye’nin Batılı ideolojik kalıplarla tanımlanması ve sınırlandırılması mümkün değildir.

Erdoğan siyaseti, Türkiye’de öncelikle Batılılaşma paradigmasını, değeri kendinden menkul ideolojiler üstü, partiler üstü bir meta-anlatı olmaktan çıkarıp sadece Batıcıların siyasi ideolojik söylemi haline dönüştürdü. Ve yine bu siyaset sayesinde Türkiye, yeni ve özgün bir modernleşme tecrübesini kurumsallaştırmaya başladığında bu sadece Türkiye toplumu için değil, Müslüman dünya için, mazlum coğrafyalar için de bir umut oldu. Bugün bu umut canlıdır, dipdirdir.

Türkiye, kendi sınırları içinde siyasi istikrar, ekonomik güven, toplumsal barış ve kültürel çoğulculuk anlamında mesafe kaydettikçe çevresiyle de ilgilenmeye, bir yandan çevresiyle ekonomik entegrasyon alanları inşa ederken, öte yandan bölgesel krizlerin, küresel ihtilafların çözümüne yönelik dinamik bir dış politika vizyonu ortaya koyarak istikrarlaştıracı bir aktöre, istikrar sağlayıcı bir güce dönüştü. Bu sürecin ne denli netameli olduğunu, Türkiye’nin bu iddia, tez ve eylemleri nedeniyle ulusal ve uluslararası düzeyde birçok güvenlik tehdidinde maruz bırakıldığını hep birlikte gördük.

Hiç kuşkusuz, Türkiye’nin etkin bir bölgesel ve küresel güç olma mücadelesini sekteye uğratmak için karşı karşıya kaldığı en örgütlü girişim Gezi Kalkışması oldu. Bu kalkışma, tam da Arap dünyasında başlayan isyanların ne yöne evrileceği tartışılmaktayken ve dahası “Türkiye modeli”, tartışmaların merkezine yerleştiriliyorken baş gösterdi. Türkiye, tam anlamıyla bir uluslararası kumpasa konu edildi. Zamanla bu kalkışmanın Türkiye’ye karşı sistematik bir yıpratma kampanyasının başlangıç evresi olduğu anlaşıldı ve peşi sıra terör örgütleri PKK, DEAŞ ve FETÖ’nün başrolde olduğu kumpas, kalkışma, terör ve darbe girişimleri Türkiye’nin kuşatılması ve yeniden kendi içine kapanması sonucunu doğurabilecek şekilde kurgulandı. Ve bütün bunlar gittikçe sertleşen mücadele ve çatışmalarla, giderek artan belirsizlik ve istikrarsızlığın hâkim olduğu bir küresel ortamda yaşandı.

Küresel ve bölgesel düzlemlerde terörizmin, ekonomik krizlerin, salgın hastalıkların, başarısız devletlerin ve iç savaşların hükmettiği son 20 yıl Türkiye için bütün zorluklarına rağmen bir büyüme ve atılım dönemi oldu. Bu büyüme ve atılım sadece nicel bir sıçrama olarak karşımıza çıkmadı, aynı zamanda özgün bir modernleşme tecrübesi olarak kurumsallaştı. Bunun büyük bir başarı olduğunu ve bu başarıda en büyük pay sahibinin Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olduğunu teslim etmeliyiz.

Günümüz dünyası güçlü, dirayetli ve kararlı liderliğin kazandığı; kararsız, inisiyatif alamayan idarecilerin kaybettiği bir dönemdedir. Cumhurbaşkanımızın uluslararası temaslarına ve günlük yoğun mesaisine en yakından şahitlik eden insanlardan biri olarak şunu çok açık ve net bir biçimde söylemek isterim ki Türkiye son dönemde güçlü, dirayetli ve kararlı bir liderlik sayesinde hem maddede, hem sahada tarihî kazanımlar elde etti.

***

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın dışsal dayatmalara, toplumsal mühendislik projelerine ve Batıcı paradigmaya yönelik mesafesi onu *özgürleştirici bir kayıtsızlığa* yöneltti, bu süreçte ahlaki bir tutarlılık ve inisiyatif alma becerisiyle Türkiye'nin kendi ad ve hesabına siyaset üretebilme kabiliyeti kazanmasını temin etti.

Ne yazık ki, Türkiye'nin Batıcı elitleri son 20 yılda kaybettiklerini düşündükleri imtiyazları nedeniyle bu gerçeği görmezden geliyor, hakkaniyetli davranmıyorlar. Belki de davranamıyorlar. Öyle görünüyor ki entelektüel bir hesaplaşma içine girmekten korkuyorlar. Neden?

Ahmet Ağaoğlu, bundan tam 100 yıl önce, 1922 tarihli bir denemesinde “Avrupa'nın muhteşem ilim, irfan, fen, efkâr ve hissi-

yat sofrasından hissemize düşen kırıntılara tam bir teslimiyet ile kanaat etmek”ten bahsederken bir yandan Batı’nın üstünlüğünü teslim ediyor, öte yandan dönemin Batıcı tefekkürünün sığığını şu ifadelerle ortaya koyuyordu: “Durkheim’dan iki parça, Bergson’dan bir lokma, Tolstoy’dan üç satır, Gorki’den bir perde ve ilh...”³ Burada neyi görüyoruz, biliyor musunuz? Batıcı ideolojinin taklitçi, sığ ve teslimiyetçi entelektüel pozisyonunun yüz yıldır mesafe almaksızın aramızda yaşamaya devam ettiğini görüyoruz. Ve bu sığığa rağmen Batıcı ideoloji yersiz bir özgüvenle hayatini sürdürüyor.

Fakat, öte yandan 1900’lerin ilk çeyreğinde kendisine neşvüname bulan Batıcı ideoloji ile bugünün Batıcı zihniyeti arasında da önemli bir fark olduğunu ortaya koymalıyız. Batılılaşma dönemi boyunca “devletin bekası” ve “toplumun geleceği” konusu bu ülkenin aydınlarının, entelektüellerinin temel meselesi oldu.⁴ Bu durum elbette bugün için de geçerlidir fakat ilginç olan, bugünün Batıcılarının dünün Batıcılarından farklı olarak “devletin bekası” ve kendi içinde bulundukları toplumun geleceği meselesini önemsiz görmeleri, hatta bu meseleyi esas alan fikri mülahazaları tahfif etme gayreti içinde olmalarıdır. Önceki dönem Batıcılarının “devleti kurtarma” idealinin yerine bugün “gündelik hayatı Batılı standartlarda serbestiyet içinde tüketebilme”, bir başka deyişle “dönemin hazcı kültürünün sınırsız taleplerini karşılayabilme” arzusu geçti. Batıcılar, tam da bu nedenle son dönemlerde Türkiye’nin modernleşme meselesini “yaşam tarzı” tartışması etrafında ele aldı ve Türkiye’nin normalleşme adımlarını “hayat tarzına müdahale” olarak kodladı.

³ Ağaoğlu, Ahmet, *İhtilâl mi İnkılâb mı?*, Ankara: Ağaoğlu Yayınları, 1942.

⁴ Çağlar, İsmail, *From Symbolic Exile to Physical Exile: Turkey’s Imam Hatip Schools, the Emergence of a Conservative Counter-Elite, and its Knowledge Migration to Europe*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2013, ss. 28-29.

Ne var ki bu kodlamayı yapanlar aslında kendi hayat tarzlarını her koşulda önceleyen, dahası baskıcı bir tutum takınan, tarihsel imtiyazları elinde bulunduran toplum kesimleridir.

Esasında önceki dönem Batıcıları Batılılaşma süreciyle birlikte gelen meydan okumaları bugünün Batıcılarından çok daha fazla önemsiyor, bir yandan Batılılaşırken öte yandan bu süreçle beraber gelecek olan tehditleri de bertaraf etmeye çalışıyorlardı. Örneğin çağdaş Türk düşünce tarihi içinde Batıcı fikriyatın önemli simalarından biri olan Celal Nuri İleri bir yandan Batılılaşmanın Türkiye'nin önündeki tek yol olduğundan bahsederken, öte yandan Batılı güçlerin vahşi saldırılarına, “emperyalist politikalarına karşı güçlü bir toplum ve devlet yaratılması”ndan bahsedebiliyordu.

Türkiye bugün Batılı güçlerin bağımlılık ve sömürü siyasetlerine karşı verdiği mücadelede, Batı'nın “emperyalist politikalarına karşı güçlü bir toplum ve devlet” inşası noktasında hayati kazanımlar elde etti. Ne yazık ki bu durum günümüz Batıcıları tarafından bir kayıp yahut bir “eksen kayması” olarak telakki ediliyor.

Bunun gerekçesi de aslında basittir. Geride bıraktığımız yüzyıl içinde Batıcılık sadece bir güç devşirme aracı olarak değil, bünyesinde bir yaşam biçimi önerisi ihtiva eden bir total zihniyet kalıbına dönüşmüştür. Bu total zihniyet bugün Türkiye'de devletin ve toplumun güçlenmesini değil, Batılı yaşam tarzlarının en güncel formlarıyla yaygınlaşmasını esas almaktadır. Acı, ama gerçek.

***

Yukarıda da ifade ettiğim gibi modernleşme ve Batılılaşma meselesini entelektüel uğraşlarımızın merkezine yerleştirmemizin nedeni, toplum ve devlet olarak yaşadığımız kararsızlık ve yenilgi psikolojisini nasıl aşabileceğimiz sorusuna cevap bulabilmektir.

Bu bağlamda 2000’li yılların başındaki en önemli soru, Batılılaşma ve modernleşme arasında bir ayrım yapıp yapılamayacağı, Batılılaşma paradigması dışında bir modernleşme pratiğinin mümkün olup olamayacağıydı.

Bu sorunun, cevabı kolay verilebilecek türden bir soru olduğunu kimse iddia edemez. Yine de peşinden gidilmesi gereken, toplumumuzun ve devletimizin kaderini ilgilendiren bir soru vardı karşımızda.

Teorik olarak, Batılılaşma/Batıcılılaşma paradigmasına teslim olmadan özgün bir kalkınma ve modernleşme modeli üretilebilirdi, üretilmeliydi. Öte yandan bizlerin katkı sunmaya çalıştığı bu teorik çabanın öngördüğü türde bir tarihsel tecrübe Batı dışı dünyada henüz hayata geçirilememişti.

Dahası bizim zannettiğimiz gibi çözüm, tek başına bir kültürel başkaldırıyla yahut başarılı bir entelektüel meydan okumayla da ilişkili değildi. Bugün bunu çok net bir biçimde görüyoruz. Mesele, en temelde siyaset üretme meselesiydi ve sorun nasıl siyasi ise, çözümü de siyasiydi. Nitekim, 200 yıldır toplum ve devlet olarak en can yakıcı şekilde yaşadığımız bu sorunu da yine siyaset çözdü.

O günden bugüne, geride bıraktığımız 20 yılda Türkiye’de gerçekten çok ama çok şey değişti. Sosyal bilimlerin duyarsız kalamayacağı, en azından kalmaması gereken bir değişimden, giderek kurumsallaşan bir dönüşümden bahsediyorum.

***

Elinizdeki çalışma, bu kurumsallaşma arayışındaki dönüşümün Türkiye’nin son dönem dış politikasına nasıl yansıdığını analiz etmeye çalışıyor. Bu yönüyle kitap, Türkiye’nin küresel düzeyde ada-

letin tesis edilmesi ve Suriye'den Libya'ya, Afrika'dan Ukrayna'ya kadar yayılan geniş coğrafyada istikrarın sağlanması adına yaptığı somut katkıların fark edilmesi ve hakkının teslim edilmesi için bir çağrı niteliğindedir.

Bu çalışma, geçtiğimiz yılın sonunda *Türkiye As a Stabilizing Power in an Age of Turmoil* adıyla Washington D.C. ve Londra'da yayımlanan kitabımın gözden geçirilmiş, genişletilmiş Türkçe versiyonudur.

Kitabı kaleme alırken en temel düşüncem belirsizliklerin giderek arttığı, çatışmaların giderek sertleştiği küresel çağda Türkiye'nin bölgesel ve küresel alanda oynadığı istikrarlaştırıcı rolü dünya kamuoyuna anlatmaktı. Kitap yayımlandıktan sonra birçok dostum ve kıymetli meslektaşım kitabı Türkçe olarak da yayımlamam gerektiği konusunda beni teşvik ettiler. Kitabı yayına hazırlarken hem bu süreçte patlak veren Rusya-Ukrayna savaşı başta olmak üzere yaşanan yeni uluslararası gelişmelerde Türkiye'nin oynadığı istikrarlaştırıcı rolü ele almaya, hem de spesifik olarak kitabın merkezî unsuru olan "istikrarlaştırıcı güç" kavramsallaştırmasını teorik bir çerçevede tartışmaya çalıştım.

Yücel Bulut'un Türk sosyolojisinin tarihini vukûfiyetle ele aldığı eserinde ifade ettiği üzere Türkiye'de sosyoloji ve siyaset tarihsel olarak iç içe geçmiş, birbirini beslemiştir.⁵ Bu iç içeliği mesleki yaşamı boyunca tecrübe eden biri olarak, elinizdeki bu kitabımı bir tarafsızlık kisvesinin arkasına gizlenerek kaleme almadığımı da vurgulamak istiyorum. Büyük ve güçlü Türkiye'nin, "Türkiye Yüzyılı" ülküsünün tarafı olarak, Recep Tayyip Erdoğan'ın bu ülke ve bu ülkü için verdiği değerli mücadelenin bir tarafı olarak Türkiye'nin istikrarlaştırıcı rolünü ortaya koymaya çalışıyorum. Aliya İzzetbegoviç'in *Doğu ve Batı Arasında İslam* isimli abidevi eserin-

⁵ Bulut, Yücel, *Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi*, İstanbul: Alfa Yayıncılık, 2021.

de ifade ettiği gibi “insan hiçbir zaman ahlaki olarak ‘tarafsız’ değildir.”⁶ Elbette bu durum hakikat için mücadele etmeye, objektif bilginin peşinde koşmaya, sahici bilgi üretimi için çalışmaya engel bir durum değildir.

Rahmetli Ali Fuat Başgil, 1962 tarihli *Din ve Laiklik* isimli eserinin girişinde eşi Nüvide Başgil’e şu şekilde seslenir: “Aziz eşim Nüvidem! Senin gayret verici teşviklerin ve sıcak harimin olmasaydı bu esercik gün görmezdi. Minnet sana.” Bu zarif şükran ifadelerinin kaynağında sevginin ve iyiliğin gücü var. Sadece bu eserin ortaya çıkmasındaki doğrudan ve dolaylı katkıları dolayısıyla değil, aynı zamanda sevgisi ve iyiliği için ben de aziz eşim Fatmanur’a şükranlarımı ifade etmek istiyorum. Minnet ona...

Gayret bizden tevfik Allah’tan...

Fahrettin Altun

Eylül 2022, İstanbul

⁶ İzzetbegoviç, Aliya, *Doğu Batı Arasında İslam*, Çev. Edina Nurikiç, İstanbul: Ketebe Yayınevi, 7. Baskı, 2020, s. 210.

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler literatüründe “güç” en tartışmalı ve en popüler kavramların başında gelir. Gücün nasıl oluştuğu, nasıl kullanıldığı ve nasıl tanındığı üzerine geniş bir literatür mevcut. Değişen uluslararası siyasi atmosfer, dönüşen süper güç ilişkileri, küresel çapta yaşanan toplumsal dalgalar ve ortaya çıkan teknolojik gelişmeler bu kavramın başına farklı sıfatların eklenmesine ve gücü oluşturan parçaların yeniden şekillenmesine yol açtı. Meydana gelen dönüşümler, kavramın sınırlarının genişlemesine ve belirsizleşmesine de sebep oldu. Kavram hakkında ortaya çıkan yeni yaklaşım ve sınıflandırmalar uluslararası ilişkiler disiplininin yönünü belirledi.

Kavramı tanımlamak için yapılan sayısız çalışmanın yanında gücün niteliği ve şekli konusunda farklı tartışmalar ortaya çıktı. Özellikle Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana devam eden tartışmalar yeni bir ivme kazandı. Sadece askerî güç ve nükleer silahlanma yarışının konuşulduğu Soğuk Savaş’ın ardından ortaya çıkan sert güç ve yumuşak güç ayrımı bu alanda çalışanları epey meşgul etti. Soğuk Savaş yıllarında “süper güç” mücadelesinin en önemli boyutu olarak ortaya çıkan “nükleer güç” nitelemesi, gücün genellikle askerî bakımdan tanımlanmasına yol açmıştı. Soğuk Savaş’ın bitmesi ve “süper güç” mücadelesinin sona ererek